

Colecția LITERATURĂ UNIVERSALĂ
Editor: MIRCEA PETEAN

Coperta: DINU VIRGIL

Traducere după:
Max Picard, *Die Welt des Schweigens*, Eugen Rentsch
Verlag, Erlenbach-Zürich und Stuttgart, 1959.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
PICARD, MAX *Lumea tăcerii* / Max Picard ;
în românește de Ioan Milea. - Florești : Limes, 2019
ISBN 978-606-799-313-4
I. Milea, Ioan (trad.)
821.131.1.09929

© Gabriele Picard
© Ioan Milea, pentru prezenta traducere
© Editura Limes, pentru prezenta ediție

Str. Castanilor, 3
407280 Florești – Cluj
Tel./fax: 0264/544109; 0723/194022
Email: edituralimes2008@yahoo.com
www.edituralimes.ro

Max Picard

LUMEA TĂCERII

În românește de Ioan Milea

Cu o notă introductivă
de Michael Picard

LIMES
2019

CUPRINS

Notă introductivă	5
Notă asupra traducerii	11
Introducere	15
Aspectul tăcerii	17
Fenomenul originar al tăcerii.....	21
Nașterea cuvântului din tăcere	23
Tăcere, cuvânt și adevăr	31
Tăcerea din cuvânt	35
Omul între tăcere și cuvânt	43
Demonicul în tăcere și în cuvânt	47
Cuvânt și gest.....	51
Limbile vechi.....	54
Eul și tăcerea	60
Cunoaștere și tăcere	69
Lucrurile și tăcerea	73
Istorie și tăcere.....	77
Imagine și tăcere.....	84
Iubire și tăcere	88
Chipul omenesc și tăcerea.....	92
Animalul și tăcerea	101
Timp și tăcere	104
Copilul, bătrânul și tăcerea	109
Țăranul și tăcerea	113
Oameni și lucruri în tăcere	119
Natura și tăcerea	126
Poezie și tăcere	134
Poezie și tăcere. Exemple	139

Artele plastice și tăcerea.....	151
Zgomotul de cuvinte.....	161
Radioul	185
Rămășițele tăcerii	197
Boală, moarte și tăcere	201
Lumea fără tăcere	206
Speranța	209
Tăcerea și credința.....	212

ASPECTUL TĂCERII

I

Tăcerea nu e nimic negativ, nu e un simplu a-nu-vorbi, e ceva pozitiv, e o întregă lume în sine.

Tăcerea are o realitate pur și simplu prin aceea că există, *există* și prin aceasta are o realitate, realitatea ei ține de pura ei existență.

Nu există un început și nici un sfârșit al tăcerii, ea pare încă a veni din acele timpuri în care totul era încă ființă odihnind în sine, ea e parcă ființă necreată, dăinuind dintotdeauna.

Când e tăcere, e ca și când n-ar mai exista nimic altceva: doar ea mereu.

Unde e tăcere, tăcerea se uită la om; *ea* se uită la om mai mult decât se uită omul la tăcere. Nu el pune la încercare tăcerea, ci tăcerea îl pune la încercare pe el.

Nu ne putem închipui o lume în care să existe doar cuvântul, dar ne putem închipui una în care să existe doar tăcerea.

Tăcerea poartă în sine totul, nu așteaptă nimic, e totdeauna întregă și umple totdeauna întreg spațiul în care își face apariția.

Ea nu se dezvoltă, nu crește în timp, ci timpul crește în tăcere. E ca și cum timpul ar fi sădit în tăcere, ca și cum s-ar pierde în ea, tăcerea fiind ca un pământ în care timpul ar deveni deplin.

Tăcerea nu e vizibilă și totuși e vădită, ea se întinde în toate zările și totuși e aproape de noi, atât de aproape încât o simțim ca pe propriul corp. Nu o putem prinde, dar o simțim nemijlocit ca pe o stofă, ca pe o țesătură. Nu poate fi definită în cuvinte și totuși e bine determinată și inconfundabilă.

În niciun alt fenomen depărtarea și apropierea, necuprinsul și prezența, atotcuprinzătorul și particularul nu sunt atât de strâns unite ca în tăcere.

II

Tăcerea e astăzi singurul fenomen „fără rost”. Ea nu își găsește locul în lumea utilității din zilele noastre, ea doar *există*, și nu pare a avea alt scop, nu o putem exploata.

Toate celelalte fenomene sunt anexate de lumea utilității. Până și spațiul dintre cer și pământ nu mai e parcă decât un coridor luminos, bun ca avioanele să poată zbura prin el. Apa și focul, elementele au fost atrase și ele în lumea utilității, ele sunt băgate în seamă doar în măsura în care devin părți ale acestei lumi, nemaiaivând o existență a lor.

Tăcerea rămâne însă în afara lumii utilității, nu știm ce să facem cu ea, ea nu e, în adevăratul sens al cuvântului, bună la nimic, e „neproductivă”, deci nu contează.

Și totuși tăcerea e mai de ajutor și mai binefăcătoare decât tot ce e util. Ea, cea fără rost, se plasează lângă ceea ce e prea cu rost, apare deodată lângă aceasta, sperie prin lipsa ei de rost, întrerupe cursul a ceea ce e prea cu rost. Ea întărește intangibilul din

lucruri, micșorează daunele aduse lucrurilor de exploatarea lor, face ca lucrurile să fie iarăși întregi, readucându-le din lumea dezagregantă a utilității în lumea existenței depline. Ea le dă lucrurilor ceva din sfânta inutilitate, fiindcă asta e tăcerea: sfântă inutilitate.

III

Vor allem, daß man schone
Der Wildnis, göttlich ge-
baut
Im reinen Gesetz.

(Mai întâi, omul să cruțe
Sălbăția, divin zidită
În legea pură.)

(Hölderlin)¹

Aici, în tăcere, e sălbăcie *sacră*, pentru că sălbăția și zidirea divină sunt una.

Aici nu există nicio mișcare ce ar trebui rânduiește de lege: în tăcere existența și lucrarea sunt una. E ca și cum întreaga orbită a unui astru s-ar aduna dintr-odată într-o singură lumină: tot așa, în tăcere existența și lucrarea sunt una.

Tăcerea le dă lucrurilor aflate în ea ceva din puterea ființialității ei. În tăcere, ființialul din lucruri e întârit. În tăcere, evolutivul e ca și inexistent.

¹ Citat din imnul postum *An die Madonna. Wildnis*, tradus aici ca „sălbăcie”, în sensul de „natură neatinsă de mâna omului” (N. tr.)

Prin puterea ființialului tăcerea trimite la o stare în care, de fapt, doar ființa contează: la cea divină. Urma divinului în lucruri e păstrată prin legătura cu lumea tăcerii.

FENOMENUL ORIGINAR AL TĂCERII

Tăcerea e un fenomen original, adică: un dat primar, care nu poate fi pus pe seama a nimic. Ea nu poate fi înlocuită de nimic, nu poate fi schimbată cu nimic, în spatele ei nu există nimic de care să o poți lega, în afara Creatorului însuși.

Tăcerea apare ca primară și totodată ca de la sine înțeleasă, precum celelalte fenomene originare, precum iubirea, precum fidelitatea, precum moartea, precum viața însăși. Ea a existat încă dinaintea tuturor acestora și își află loc în toate. Tăcerea e însă cel dintâi născut dintre fenomenele originare. Ea învăluie celelalte fenomene originare, iubirea, fidelitatea, moartea, iar în acestea e mai multă tăcere decât manifestare, în iubire, în fidelitate, în moarte se poate vedea, de fapt, mai multă tăcere decât iubire, fidelitate, moarte. Și într-un om e mai multă tăcere decât poate folosi el în întreaga-i viață. Aceasta face ca orice manifestare a omului să fie tainică. Tăcerea dintr-un om trece dincolo de viața lui. Prin această tăcere omul e legat de generațiile trecute și de cele viitoare.

În fața fenomenelor originare ne aflăm parcă din nou ca la începuturi, lăsăm deoparte „fenomenele doar derivate” (Goethe) cu care, altfel, trăim, și e ca o moarte, suntem lăsați singuri în fața unui nou început, pe care nu îl cunoaștem – de aceea ne e teamă: „În fața fenomenelor originare, atunci când se dezvăluie

simțurilor noastre, simțim un fel de sfială, până la teamă” (Goethe).¹ În tăcere, omul se află, așadar, din nou în fața întâiului început, totul poate începe acum încă o dată, totul poate fi creat din nou. Prin tăcere, omul se poate afla în orice clipă la începutul dintâi. Legat de tăcere, omul se împărtășește nu numai din ceea ce e primordial în tăcere, ci din tot ce e primordial. Tăcerea e un fenomen original mereu la îndemâna omului. Niciun alt fenomen original nu e atât de prezent clipă de clipă precum tăcerea.

Sexualitatea e celălalt fenomen original pe care omul îl are totdeauna la dispoziție. Întrucât fenomenul original al tăcerii e astăzi distrus, omul se agață mult prea mult de fenomenul original al sexualității și nu își dă seama că sexualitatea își pierde orice măsură și devine falsă dacă nu e menținută în rândul celorlalte fenomene originare și nu e păstrată în rânduială.

Tăcerea irupe ca ceva preistoric în lumea zgomotului din zilele noastre. Ea nu zace aici ca un animal preistoric mort, ci ca unul viu. Încă putem vedea spatele lat al tăcerii, dar animalul preistoric în întregul lui se cufundă tot mai adânc în hățișul general al zgomotului din zilele noastre. E ca și cum animalul preistoric s-ar cufunda încet în adâncul propriei lui tăceri. Și totuși, uneori, tot zgomotul din ziua de azi apare doar ca un zumzet de insecte pe spatele lat al animalului preistoric, al tăcerii.

¹ Citat din W.J. Goethe, *Maxime und Reflexionen (Maxime și reflecții)*. (N. tr.)

NAȘTEREA CUVÂNTULUI DIN TĂCERE

I

Cuvântul vine din tăcere, din plenitudinea tăcerii. Plenitudinea tăcerii ar fi explodat de la sine dacă nu s-ar fi putut descărca în cuvânt.

Cuvântul născut din tăcere apare parcă printr-o însărcinare, e legitimat de tăcerea de dinaintea lui. Desigur, spiritul e cel ce dă legitimitate cuvântului, dar tăcerea premergătoare cuvântului e semnul că spiritul lucrează aici creator: el scoate cuvântul din tăcerea grea de el.

Ori de câte ori un om începe a vorbi, cuvântul se naște, și acum, iarăși din tăcere.

Cuvântul se naște din tăcere într-un mod atât de firesc și de puțin surprinzător încât parcă nu ar fi decât tăcerea răsturnată, reversul tăcerii. Și asta și e cuvântul: reversul tăcerii, așa cum tăcerea e reversul cuvântului.

În orice cuvânt există ceva tăcut, ca un semn al locului de unde a venit cuvântul, și în orice tăcere există ceva vorbitor, ca un semn al faptului că vorbirea se naște din tăcere.

Așadar, cuvântul e fundamental legat de tăcere.

Abia când un om îi vorbește altuia, acesta din urmă află că, de fapt, cuvântul nu-i mai aparține tăcerii, ci omului; prin *tu*-ul celuiilalt om, el află că abia

prin tu cuvântul îi aparține întru totul omului, nu tăcerii.

Dar, când doi oameni își vorbesc unul altuia, e de față totdeauna încă cineva: tăcerea, care ascultă. E ceea ce face ca o convorbire să fie amplă, ca în ea cuvintele să nu se miște în spațiul îngust al vorbitorilor, ci să vină de departe, de acolo de unde ascultă și tăcerea, iar prin aceasta ele devin mai depline. Dar nu numai atât: cuvintele sunt rostite parcă de tăcere, de acel cineva, celor ce ascultă dându-li-se mai mult decât poate veni de la vorbitorii înșiși. Al treilea vorbitor într-o asemenea convorbire e, așadar, tăcerea. La sfârșitul dialogurilor platoniciene e, de fiecare dată, ca și cum tăcerea însăși ar vorbi, oamenii care au vorbit devenind ascultători ai tăcerii.

II

La începutul Creației, ni se spune, Dumnezeu însuși stătea de vorbă cu omul. Părea că omul nu prea îndrăznește încă să dea glas cuvântului, nu se prea încumeta încă să posede cuvântul, părea că Dumnezeu, vorbindu-i, voia să-l deprindă cu cuvântul.

„Dacă ne gândim la frumusețea, puterea și diversitatea limbii, așa cum e răspândită ea pe toată fața pământului, atunci apare în ea ceva aproape supraomnesc, ceva ce cu greu ar putea veni de la om și care e, mai degrabă, stricat ici-colo și știrbit în desăvârșirea sa de mâinile acestuia.” (Jacob Grimm)¹.

¹ Citat din Jacob Grimm, *Über den Ursprung der Sprache* (Despre originea limbii). (N. tr.)

Originea limbii, ca a oricărei făpturi, rămâne de nepătruns, pentru că la originea ei stă iubirea deplină a Creatorului. Doar dacă omul ar trăi permanent în deplină iubire ar putea cunoaște originea limbii și a toată făptura.

III

Din nedeterminarea, din evanescența, din caracterul prelumesc al tăcerii țâșnește cuvântul limpede, bine conturat, cu totul și cu totul prezent.

Tăcerea se arată în mii de chipuri negrăite, în tăcutul răsărit de zori, în muta avântare spre cer a copacilor, în furișă lăsare a nopții, în schimbarea pe tăcute a anotimpurilor, în căderea luminii lunare, care se împărtășește ca o ploaie a tăcerii în noapte, și mai cu seamă în tăcerea dinlăuntru – toate aceste chipuri ale tăcerii neavând nume: dar cu atât mai clar și mai sigur e cuvântul care țâșnește din acest ceva de nenumit, ca o antiteză a lui.

Nu există mai mare lume a naturii decât lumea naturală a tăcerii; nu există mai mare lume a spiritului decât lumea spirituală a limbii, care prinde formă în lumea naturală a tăcerii.

Tăcerea apare ca o lume, iar în această lume cuvântul învață să prindă și el formă ca o lume: lumea tăcerii și lumea cuvântului stau față în față.

Așadar, cuvântul se opune tăcerii, dar nu cu dușmănie, el nu e decât cealaltă față a tăcerii. Prin cuvânt, omul aude tăcerea, cuvântul adevărat nefiind altceva decât rezonanța tăcerii.

Sunetul muzicii nu e, precum sunetul cuvântului, opus tăcerii, ci paralel cu tăcerea.

Parcă sunetele ar trece pe deasupra tăcerii, parcă ar fi mânate de tăcere pe suprafața ei.

Muzica e tăcere care, visând, începe să răsun.

Tăcerea nu e nicicând mai audibilă decât atunci când ultimul sunet al muzicii s-a stins.

Muzica se pierde în depărtare și ar putea umple dintr-odată tot spațiul, dar acest lucru nu se întâmplă, ea cucerind spațiul încet, cu sfială, în ritmuri, reîntorcându-se mereu la aceeași melodie, încât sunetele parcă nici n-ar fi înaintat și astfel poate părea că ele sunt peste tot și, totodată, într-un loc bine delimitat, și tocmai acest fapt, că prin muzică depărtarea și apropierea în spațiu, nemărginitul și mărginitul stau laolaltă în chipul cel mai gingaș, tocmai acesta e o binefacere pentru suflet: în muzică el poate rătăci până de parte și totuși e pretutindeni ocrotit și readus în siguranță acasă. Acesta e și motivul pentru care muzica are un efect liniștitor asupra celor nervoși: muzica îi oferă sufletului o vastitate în care el, sufletul, poate fi, fără teamă.

V

Așadar, limba e o lume, nu o simplă anexă a lumii, ea are o bogăție care depășește tot ce e doar util în ea: în ea e mai mult decât ar fi necesar pentru o simplă înțelegere.

E drept că limba îi aparține omului, dar își aparține și sieși, în ea fiind mai multă durere și bucurie și

tristețe decât poate scoate omul din ea, de parcă limba ar mai avea și pentru sine, dincolo de om, durere, tristețe, bucurie și jubilație.

De asemenea, limba creează uneori ca de la sine și ca pentru sine, ea creează, de pildă, „fluturile”² care zboară prin vara limbii, dar, iată, aripile sale o poartă și prin iarnă spre „florile de gheață” de pe geam, pe care limba le-a lăsat să crească pentru acesta în iarna ucigătoare, iar ele îl poartă și spre „florile de mai” care înfloresc ca și cum nici n-ar exista o iarnă a limbii.

VI

Tăcerea poate exista fără cuvânt, dar cuvântul fără tăcere, nu. Cuvântul n-ar avea adâncime dacă i-ar lipsi fundalul tăcerii. Cu toate acestea, tăcerea nu înseamnă mai mult decât cuvântul, dimpotrivă: tăcerea, ea singură, lumea tăcerii fără cuvânt nu ar fi decât ceva pre-creatural, ar fi o creație neîmplinită, ba chiar una amenințătoare. Doar prin nașterea cuvântului din tăcere tăcerea ajunge de la pre-creație la creație, de la ceea ce e neistoric la istoria omului, aproape de el, ajunge parte a omului și parte legitimă a cuvântului. Iar cuvântul înseamnă mai mult decât tăcerea tocmai pentru că doar prin cuvânt adevărul prinde chip.

Așadar, omul devine om abia prin cuvânt. „Să fie o întâmplare faptul că grecii au definit esența omului ca ζῷον λόγον ἔχων? Interpretarea, mai târziu, a acestei definiții a omului în sensul de *animal rationale*, de animal rațional, nu e, ce-i drept, greșită, dar ea

² În germană *Sommervogel*, adică, literal: „pasărea verii”. (N. tr.)